

”LAGDT UNDER EMBETSMENNERNE SOM BYGT HAFVUER PÅ

STÄKETFLÄCKEN”

Arkeologisk förundersökning inom stadslager L2017:9171, fastigheten
Stäket 1:1 och 52:1, Järfälla socken och kommun, Stockholms län

ÅSA BERGER

Rapporter från Arkeologikonsult 2021:3551

ARKEOLOGIKONSULT
Optimusvägen 14
194 34 Upplands Väsby
Tel: 08-590 840 41

www.arkeologikonsult.se

OMSLAGSBILD: Stäketfläcken på karta över Mälaren från 1675. Källa: Krigsarkivet,
Sverige Topografiska kartor, Insjöar, SE/KrA/0400/21/010 (1675), bildID K0003567_00001.

ALLMÄNT KARTMATERIAL:

Fastighetskartan: © Lantmäteriet

Terrängkartan, samt GSD-Översiktskartan: Lantmäteriet (CC0)

© Arkeologikonsult 2021

Upphovsrätt, där inget annat anges, enligt Creative Commons licens CC BY.

Villkor finns tillgänglig på <http://creativecommons.org/licenses/by/4.0/deed.sv>

”LAGDT UNDER EMBETSMENNERNE SOM BYGT HAFVUER PÅ

STÄKETFLÄCKEN”

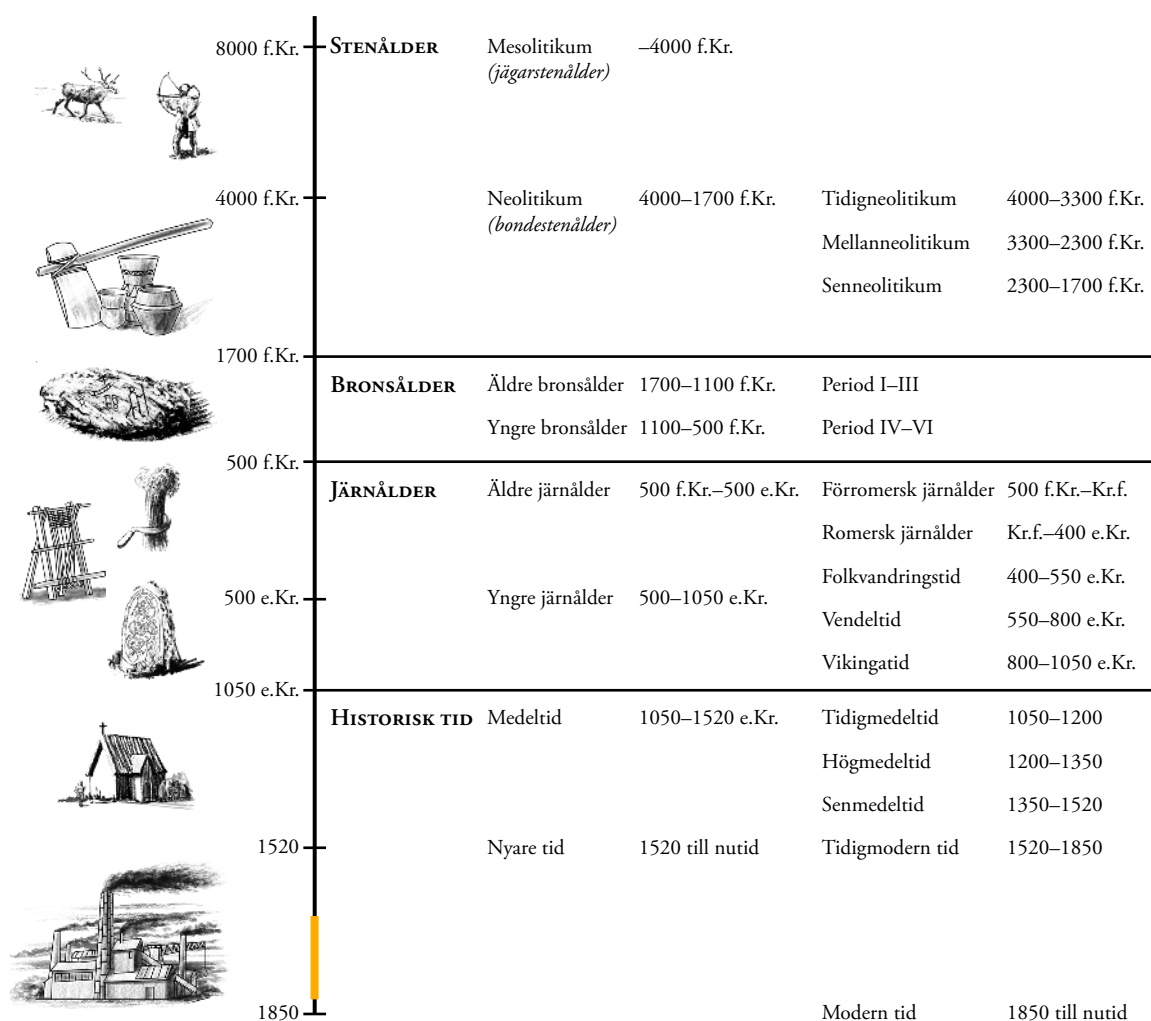
Arkeologisk förundersökning inom stadslager L2017:9171, fastigheten
Stäket 1:1 och 52:1, Järfälla socken och kommun, Stockholms län

ÅSA BERGER

Rapporter från Arkeologikonsult 2021:3551

ARKEOLOGISK PERIODINDELNING

ANTIKVARISK BEDÖMNING

Antikvarisk bedömning anger hur man enligt kulturmiljölagen (1988:950), och till viss del även skogsvårdslagen (1979:429), bedömt lämningen och dess eventuella lagskydd vid registreringstillfället. Den slutgiltiga bedömningen görs alltid av Länsstyrelsen.

Fornlämning är en lämning som omfattas av skydd enligt kulturmiljölagen. För att en lämning ska kunna bedömas som fornlämning krävs att den tillkommit före 1850, är en lämning efter människors verksamhet under forna tider, som har tillkommit genom äldre tiders bruk och som är varaktigt övergiven. Det är förbjudet att utan tillstånd från länsstyrelsen rubba, ta bort, gräva ut eller på annat sätt ändra eller skada en fast fornlämning.

Möjlig fornlämning innebär att man vid registreringstillfället inte kunnat ta ställning till om lämningen är en fornlämning

eller inte. Lämningen måste vara bekräftad i fält. Möjlig fornlämning kan även anges för en lämning som har undersökts i samband med en arkeologisk undersökning, men där man inte fastställt lämningens utbredning.

Övrig kulturhistorisk lämning används för kulturhistoriska lämningar som har tillkommit efter 1850, men som ändå anses ha ett antikvariskt värde. Bedömningen används även för vissa lämningar som inte uppvisar fysiska spår, till exempel fyndplats eller plats med tradition.

Ingen antikvarisk bedömning används för lämningar som blivit helt borttagna genom en arkeologisk undersökning eller förstörda. Inget skydd enligt kulturmiljölagen kvarstår. Lämningar som endast är kända via kartmaterial, skriftlig eller muntlig källa och inte har kunnat återfinnas i fält, kan inte heller ha en antikvarisk bedömning.

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

SAMMANFATTNING.....	7
INLEDNING	7
TOPOGRAFI OCH FORNLÄMNINGSMILJÖ.....	8
TIDIGARE UNDERSÖKNINGAR.....	10
STÄKETFLÄCKENS HISTORIA.....	10
ÄLDRE KARTOR	14
GENOMFÖRANDE	16
RESULTAT	16
Fynd	18
DISKUSSION	19
REFERENSER	21
Litteratur	21
Otryckta källor.....	21
Skriftliga källor, arkiv.....	22
Digital källa	22
Äldre kartor	22
ADMINISTRATIVA UPPGIFTER.....	23
BILAGOR	24
Bilaga 1. Schakttabell.....	24
Bilaga 2. Fyndtabell	25
Bilaga 3. Konservering	26

Figur 1. Platsen för den arkeologiska förundersökningen i Stäket. Mot bakgrund av Terrängkartan, skala 1:50 000.

SAMMANFATTNING

Då delar av området vid Stäkets båtklubb i Järfälla skulle saneras inför anläggandet av en lekplats utförde Arkeologikonsult en arkeologisk förundersökning (figur 1). Vid söschaktning påträffades inga

anläggningar eller konstruktioner men fyndmaterial i form av keramik, kritpipor och järnföremål tydde på att verksamhet funnits i området under 1600- och 1700-tal. Dessutom hittades ett mynt från 1645.

INLEDNING

I samband med att marken inom fastigheten Stäket 1:1 och 52:1 i Järfälla kommun i Stockholms län skulle marksaneras inför anläggandet av en lekplats utförde Arkeologikonsult en förundersökning i avgränsande syfte (Lst dnr 431-39553-2021; figur 2). Den aktuella fornlämningen består av ett stads-

lager från 1600-talet (L2017:9171). Två mindre ytor var aktuella för undersökningen. Arbetet utfördes under två dagar i oktober 2021.

Syftet med undersökningen var att avgränsa fornlämningen inom arbetsområdet.

Figur 2. Undersökningsområdet inför förundersökningen. Foto från söder.

TOPOGRAFI OCH FORNLÄMNINGSMILJÖ

Det aktuella området är beläget utmed östra stranden av Stäketsundet. Delar av ytan påverkades kraftigt i samband med att järnvägen byggdes 1876. Den ursprungliga topografin är svår att urskilja under den höga banvallen men sannolikt har marken lutat svagt ned mot vattnet från den branta sluttningen i väster. Stäkets båtklubb utnyttjar idag området närmast sundet för vinterförvaring av båtar (figur 3).

Den berörda lämningen är registrerad som fornlämning i form av ett stadslager (L2017:9171; figur 4). Den utgörs av ett område som under 1600- och 1700-talet gick under namnet Stäketfläcken och enligt skriftliga källor var bebott av hantverkare av olika slag. I anslutning till stadslagret finns också vattenanknutna lämningar så som brofundament (L2017:9693) och hamnanläggningar (L2017:9137, L2017:9692). Öster om området finns två minnesstenar från 1700-talet (L2017:8969, L2017:9588).

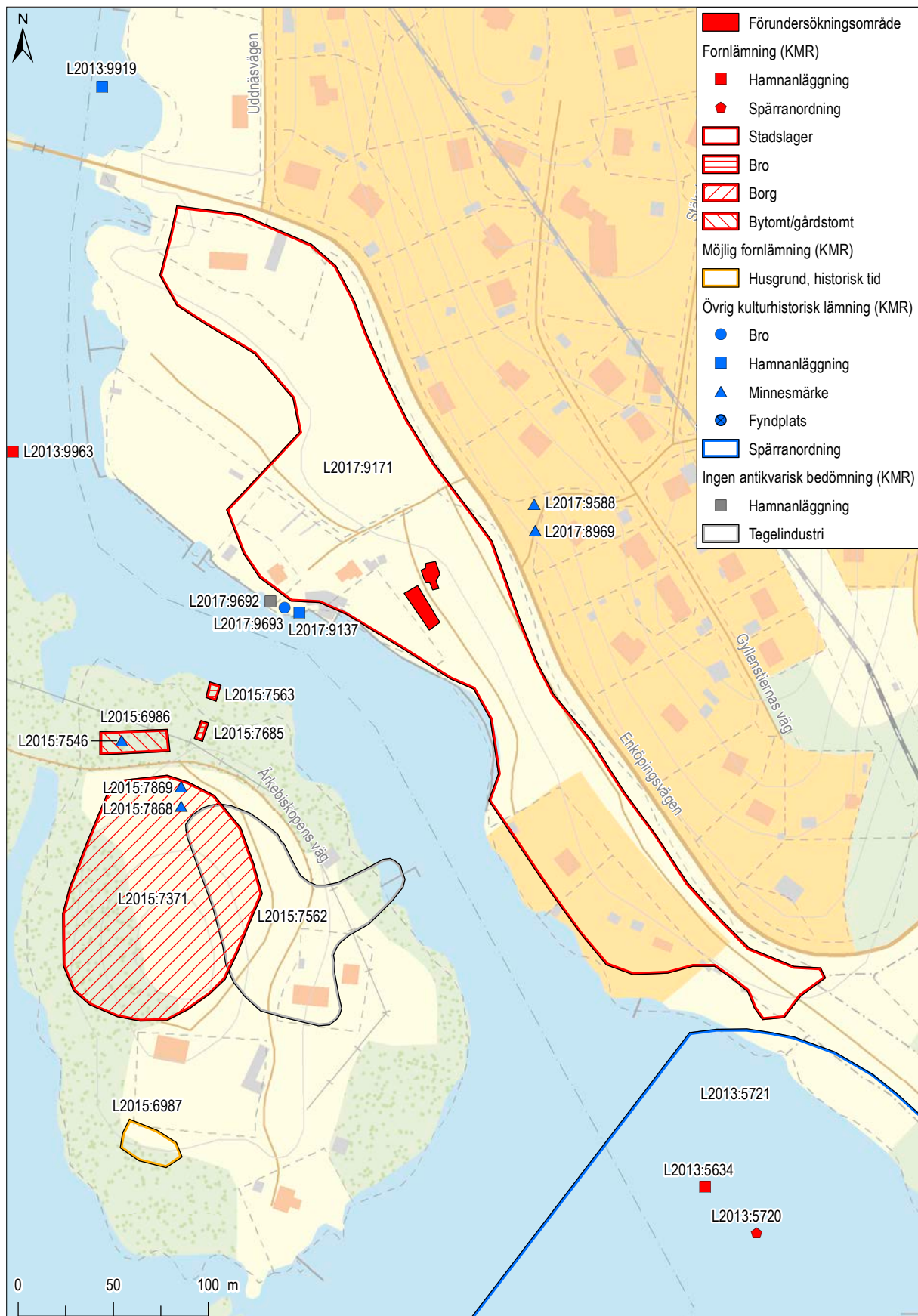
På andra sidan sundet ligger Stäketsholmen med ruinerna efter S:t Eriks borg (L2015:7371) som

under medeltiden också benämndes *Almare-Stäket*, och ytterligare lämningar i form av brofundament (L2015:7563, L2015:7685), en husgrund (L2015:6986), en by/gårdstomt (L2015:6987) samt en tegelindustri (L2015:7562). I sundet har rester av hamnanläggningar påträffats (L2013:9919 och L2013:9963).

Sundet är den smalaste passagen i vattenleden mot Sigtuna och Uppsala från söder, och under lång tid har landsvägen mellan Stockholm och Enköping och Västerås passerat sundet med färja eller via en bro. Namnet Stäket härrör från det fornsvenska *stæk*, vilket troligen syftar på system av pålar i försvarssyfte i sundet (Wahlberg 2003). I vattnet sydöst om sundet finns vad som tolkats som rester av en sådan spärranordning i form av en stående påle (L2013:5720) och löst liggande bearbetat timmer och träpålar (L2013:5721). I anslutning till dessa finns också en stenkista (L2013:5634). Lämningarna kan vara samtida med den medeltida borgen på Stäketsholmen, men kan även vara äldre.

Figur 3. Flygfoto över Stäket 1938. Stäketfläcken låg delvis under järnvägen, mellan vägen och vattnet till höger i bild. Källa: Järnvägs museet, AB Flygtrafik, Dals Långed, Bild-ID JvmKAFR00422 (Public Domain).

Figur 4. Förundersökningsområdet med närliggande lämningar enligt Kulturmiljöregistret (KMR). Mot bakgrund av Fastighetskartan, skala 1:3 000.

TIDIGARE UNDERSÖKNINGAR

I samband med arkeologiska utredningar i området 2016 påträffades ett kvarnhjul liggande på botten invid östra stranden (Andersson 2016). Vid schaktningar vid en arkeologisk utredning etapp 2 år 2017 hittades enstaka anläggningar, ett stolphål, ett dike samt stenar som kan ha ingått i en äldre krogbyggnad. Inga spår av de aktiviteter som förekommer i det skriftliga materialet påträffades vid undersökningen. Man konstaterade att bebyggelsen snarare bör ha legat längre öster ut, närmare vägen, i de delar som täcks av banvallen (Werthwein 2017).

I samband med att E.ON anlade fjärrvärmeledning dokumenterades rörschakten för att se om äldre lämningar kunde konstateras. I delar av schakten hittades välbevarade kulturlager under den övergivna järnvägsbank som löper genom området. Det rörde sig om upp till 0,75 meter tjocka avfallslager som innehöll material som kunde dateras till 1600-talets första hälft (figur 5). Endast delar av schakten grävdes så djupt att äldre orörd mark nåddes. Att fysiska

lämningar kunde konstateras och att de kunde dateras till tiden innan 1850 ledde till att lämningen kunde registreras som fornlämning (Berger 2019).

Figur 5. Holländsk kritpipa från 1620–40 som påträffades vid fjärrvärmearbeten 2018. Skala 2:1.

STÄKETFLÄCKENS HISTORIA

I anslutning till den punkt där farleden genom Stäketsundet mötte landsvägen uppstod spontant en stadslignande bebyggelse, en ”fläck”. En fläck syftade vid denna tid på en liten stadslignande bebyggelse utan fullständiga stadsrättigheter (SAOB). Det är inte klarlagt varför bebyggelsen uppstod just på denna plats. Sannolikt kan det förklaras med att det var en knutpunkt mellan landvägen och sjövägen. Det var en lämplig plats att stanna på om man kom sjövägen och den som kom på landsvägen kanske fick vänta på sin tur på färjan. Detta innebar att det blev en naturlig plats för försäljning och tillverkning av produkter.

Fram till 1950-talet tillhörde Stäket Eds socken. I 1623 års jordebok för Sollentuna härad finns gården Tegelhagen upptagen med en anteckning om att den är ”lagdt under Embetsmennerne som bygt hafvuer på Stäketfläcken”. Detta förefaller vara den första uppgiften där namnet förekommer. Under 1600-talet innebar ordet ämbetsman någon som innehade en högre befattning inom stat eller kyrka (Förvaltningshistorisk ordbok). Ordet ”embetsmennerne” används konsekvent i längderna som rör Stäketfläcken och verkar snarare vara en synonym till hantverkare.

Figur 6. Några av hantverkarna vid Stäketfläcken var smeder. Village blacksmith av John Henry Hintermeister. Källa: Wikimedia Commons (Public Domain).

I kvarntullslängden för Eds socken i Sollentuna härad 1625 kan man ana en början till stadsbildningen. I slutet av förteckningen över personer som ska betala kvarntull i Eds socken finns sju personer upptagna som inte är skrivna på någon gård eller torp. Några av dem är hantverkare som skomakare, skinnare och skräddare och en är färjkarl. Sannolikt är dessa invånare i Stäketfläcken. I Järfällaboken (Gustafsson 1986) finns uppgifter om kvarntullslängden från samma år men där anges helt andra personer. Orsaken till denna diskrepans har inte kunnat utredas. Kvarntullslängden som

omnämns i Järfällaboken har inte kunnat hittas i Riksarkivet.

På 1600-talet började Kronan ta in en förmögenhetsskatt som baserades på antalet djur hushållen ägde (Förvaltningshistorisk ordbok). Man förde så kallade boskapslängder och i den som rör Stäketfläcken 1626 listas 17 kor, 8 kvigor, 63 får och lamm, 25 grisar och 1 stut fördelat på 16 personer. Tre av de listade är kvinnor, hustru Margret glasmästarens ”efterleverska” (änka), hustru Karin och hustru Brita. Både Karin och Brita har titeln huskvinna vilket kan

innebära backstugusittare eller tjänstekvinna av något slag (SAOB). Intressant i sammanhanget är dock att Karin äger hela tre kor medan alla andra äger en eller två.

År 1628 var invånarantalet i Stäketfläcken som högst. Då listas 31 hushåll i kvarntullslängden. Invånarnas rättigheter till sina tomter bekräftades av Gustav II Adolf den 17 januari 1629. De som redan bosatt sig vid Fläcken fick behålla de tomter de bebyggt och fick dessutom rätt att ärva, sälja och förpanta dem till andra borgare. De skulle dessutom bygga ett kapell på den tomt som reserverats längst i söder. Huruvida detta gjordes är okänt.

Vid vintertinget i Sollentuna härad 1629 omnämns krogen vid Stäket för första gången. Krögaren Olof Gustafsson anklagar hantverkarna vid Fläcken för

att sälja öl och brännvin utan lov (Gustafsson 1986). Med tanke på platsens strategiska läge har krogen sannolikt funnits länge innan detta årtal.

I den äldsta mantalslängden från 1650 finns 14 hushåll upptagna under rubriken "Embetz Mennerna wid Stäke". Det rör sig om skraddare, snickare, smed, skomakare, skogvaktare och krögare. Några personer saknar yrkesbeteckning. Mantalslängden för 1653 listar 19 hushåll. Då har också hantverkare som glasmästare och linvävare tillkommit, dessutom finns tre soldater med hustrur. I denna längd som är ovanligt detaljerad redovisas alla medlemmar i hushållen inklusive inhysesjon och tiggare. Sammanlagt rör det sig om 45 vuxna personer varav 15 är över 63 år och därmed befriade från skatt. Eventuella barn under 15 redovisas inte alls i mantalslängderna så givetvis kan det också ha funnits barn vid Stäketfläcken.

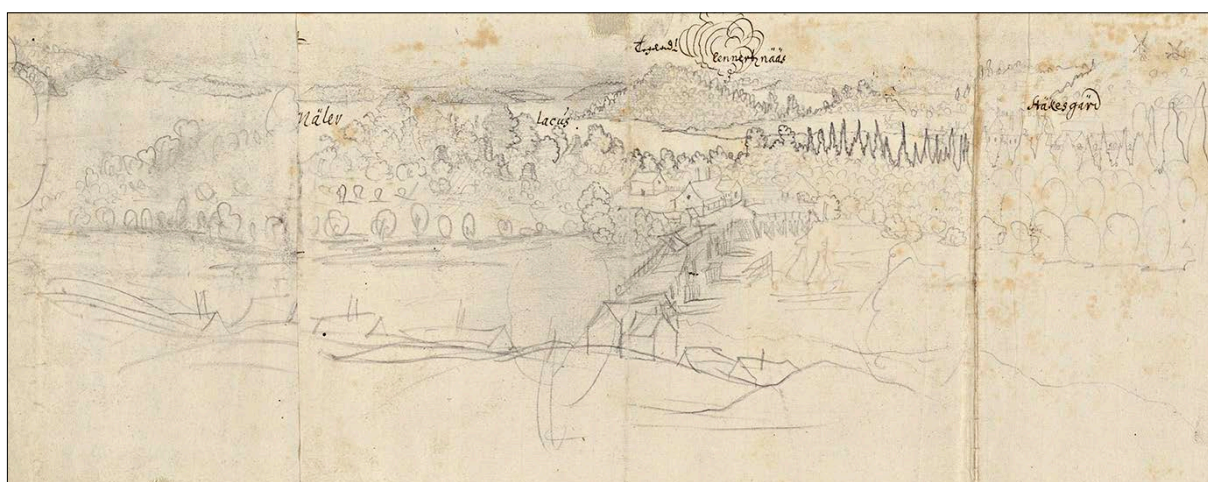

Figur 7. 1626 fanns det 17 kor och åtta kvigor vid Stäketfläcken. Grazing cow, etsning av Charles Jacque cirka 1865. Källa: Metropolitan Museum of Art, The Elisha Whittelsey Collection, The Elisha Whittelsey Fund (1963) (CC0).

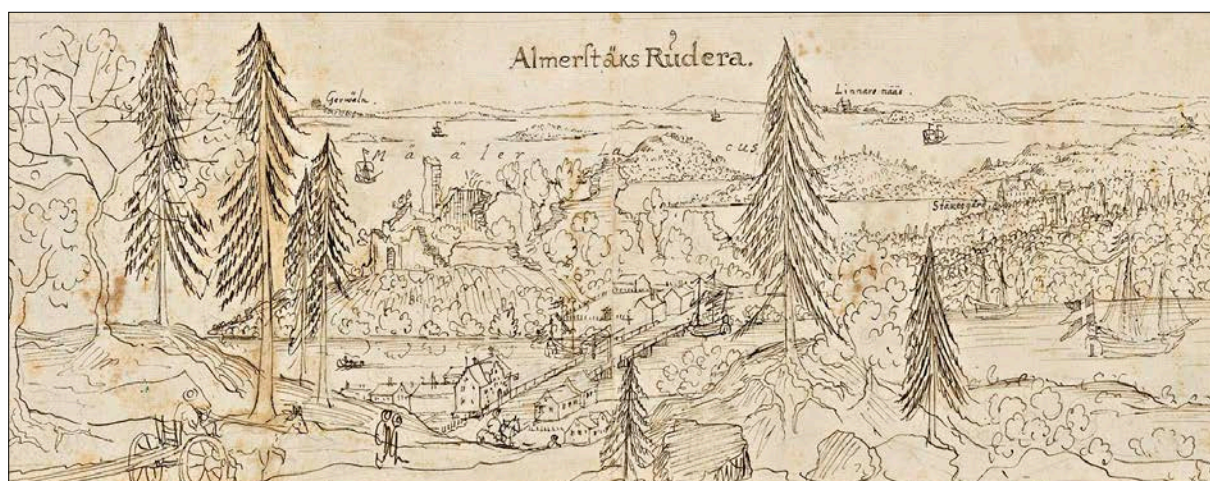
Under andra halvan av 1600-talet stagnerade Stäketfläcken. Kronan sålde Tegelhagen och det intilliggande Kolartorpet, och därmed Stäketfläcken, till Anna Skytte år 1663. Från 1666 slog staten fast att de som bodde på de aktuella ägorna var ämbetsmän och dagliga tjänare under Almare-Stäkets gård (Gustafsson 1986). Under 1670-talet tas enstaka hantverkare fortfarande upp i mantalslängderna men en humlegårdsdräng och en trädgårdsmästare har tillkommit. Dessa är sannolikt anställda på Almare-Stäket.

I Erik Dahlbergs *Suecia Antiqua et Hodierna* avbildas bron över Stäketsundet med intilliggande

byggnader och Almare-Stäkets borgruin i bakgrunden. Förlagan i form av en skiss som utförts av Erik Dahlberg själv finns också bevarad, liksom den teckning som den slutgiltiga gravyren baserades på (<https://suecia.kb.se>). På den första skissen har Dahlberg ritat en rad med hustak som sticker upp bakom höjden i bildens vänsterkant (figur 8). Dessa bör rimligen vara några av byggnaderna vid "Fläcken". På renritningen som var förlagan till gravyren har husen i vänsterkanten försvunnit och byggnaderna vid bron förvandlats till palatsliknade stenbyggnader med trappgavlar (figur 9). Det är högst osäkert om några sådana faktiskt fanns i verkligheten.

Figur 8. Erik Dahlbergs skiss över Stäketfläcken på 1660-talet. Källa: Kungliga biblioteket, KoB Dahlb. Handt. 3:1

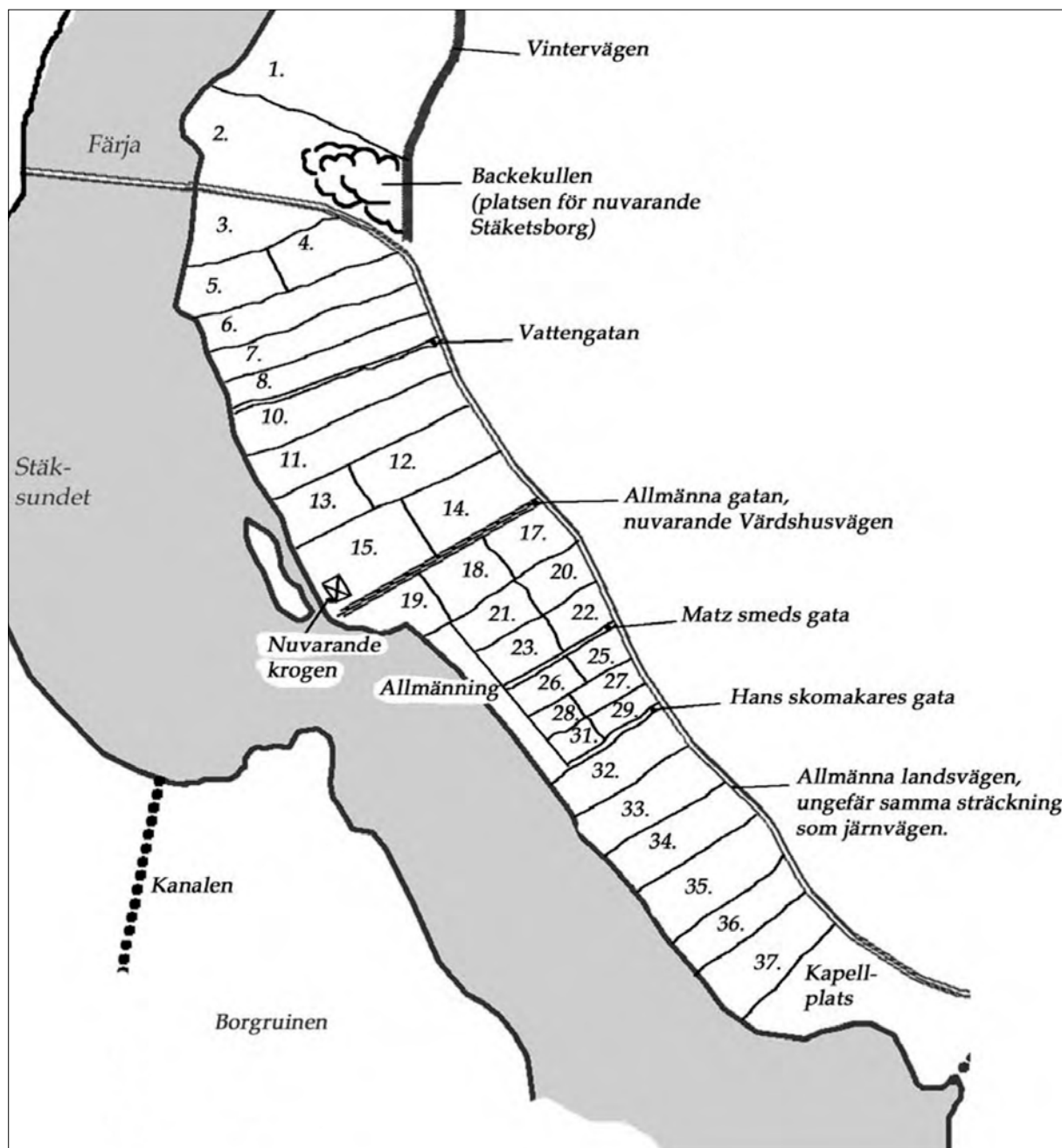

Figur 9. Erik Dahlbergs förlaga till gravyr över Stäketbron i *Suecia Antiqua et Hodierna*. Källa: Kungliga biblioteket, KoB N93ö (CC0).

ÄLDRE KARTOR

Ingen karta finns bevarad från Stäketfläckens första tid, men utifrån en tomtmätning genomförd 1627 har stadsplanen kunnat rekonstrueras (Borkeby 2005, se figur 10) Bebyggelsen låg utsträckt längs en 500 meter lång sträcka mellan Stäketsundet och landsvägen och bestod av 27 bebyggda och 7 obebyggda tomter samt en kapellplats. Ytterligare 19

obebyggda tomter var utlagda öster om landsvägen. Rekonstruktionskartan har inte kunnat rektifieras mot dagens karta. Det är osäkert om landsvägen då gick på samma plats som Gamla Enköpingsvägen idag eller om den snarare gick där järnvägen drogs. Detta leder till att det är svårt att placera bebyggelsen rätt i öst – västlig riktning.

Figur 10. Rekonstruktion över Stäketfläcken med utgångspunkt i tomtmätningen från 1627. Bild: Bengt Borkeby. Norr är uppåt i bild.

Figur 11. Karta över Mälaren från 1671 med "Stäcke Staadh" markerad med stora kyrkliknande byggnader. Källa: Sverige Topografiska kartor, Insjöar, SE/KrA/0400/21/003 (1671), bildID: K0003557_00001.

På flera kartor över Mälaren finns Stäcketfläcken utmärkt. Bland annat på en karta från 1671 (figur 11). Platsen är utmärkt med en symbol i form av hus med tinnar och torn som väl knappast motsvarar de verkliga förhållandena. På kartan över Bonäs 1690 syns ännu elva indelade tomter väster om vägen

men texten lyder "Kåhlgårdstjppor nedanför husen" (figur 12). Det verkar alltså som om det då bara odlas i denna del. Snart därefter återstod endast krogen och ett par torp på platsen. På en karta från 1801 består området till största del av åker och äng med enstaka byggnader (figur 13).

Figur 12. Karta över Bonäs från 1690 med krogen och kåhlgårdstjppor. Ungefärlig placering av förundersökningsområdet markerad med röd cirkel. Skala 1:5000.

Figur 13. Karta över gården Bonäs från 1801 med enstaka byggnader utmed vägen. Ungefärlig placering av förundersökningsområdet markerad med röd cirkel. Skala 1:5000.

GENOMFÖRANDE

Arbetet utfördes genom att söschakt grävdes i de delar av området som skulle saneras ned till 0,50 respektive 1,00 meters djup. Två områden på 90 respektive 175 m² hade pekats ut. Schakten grävdes

ned till dess att orörd mark påträffades (figur 14). Schakten mättes in med RTK-GPS och dokumenterades i text och bild.

Figur 14. Schakt 4 nedgrävt till orörd mark. Foto från söder.

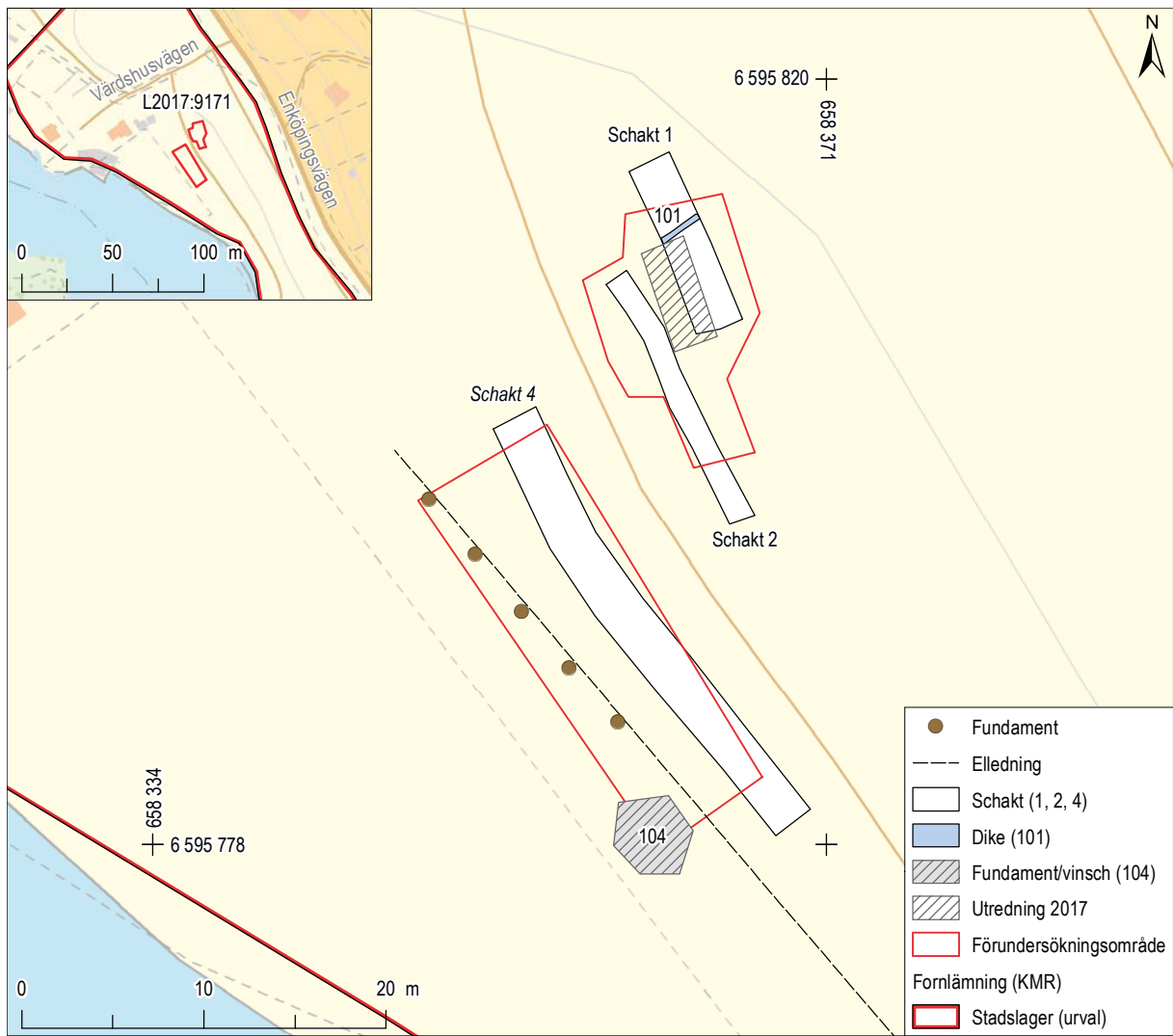
RESULTAT

Inom det östra området som var 90 m² stort grävdes två schakt (figur 15). Dessutom hade ett utrednings-schakt grävts i detta område redan 2017 (Werthwein 2017). Inga anläggningar eller konstruktioner påträffades så när som på ett stenfyllt dike i öst – västlig riktning.

I det västra området som var 175 m² stort grävdes ett schakt. I områdets västra var delvis påverkat av en rad fundament som hade avlägsnats. Dessutom

fanns en luftledning för el som hindrade schaktning i denna del. Ett schakt grävdes utmed hela områdets längd. Inte heller i denna del påträffades några anläggningar eller konstruktioner.

I samtliga schakt förekom yngre rödgods, porslin, flintgods, porslin, glas och fragment av kritpipor (figur 16). Dessutom hittades järnföremål i form av spikar, knivar och en kraftigt sliten hästsko. Det rörde sig inte om något regelrätt kulturlager utan

Figur 15. Förundersökningsområdet med schakt. Mot bakgrund av Fastighetskartan, skala 1:400. Översikt med Fastighetskartan, skala 1:4 000.

Figur 16. Diverse fynd från Stäketfläcken. Skala 1:2.

snarare sopor och skräp som följt med från gödselstacken ut till någon typ av odlingsytor. Jorden var omrörd men något tydligt matjords- eller odlingslager kunde inte konstateras. I västra delen förekom en del sentida skräp som glas och plast inblandat med det äldre materialet vilket tyder på att marken bearbetats i senare tid.

Markslaget i området bestod av kompakt lera. Ytan i väster har använts för uppställning av båtar och tunga fordon har kört i området som delvis var grusat. Eventuellt har matjord avlägsnats då området iordningstälts. Marken i östra delen var också mycket kompakt och har sannolikt komprimerats av järnvägsbankens tyngd. Det är alltså möjligt att jorden varit lämpligare för odling i äldre tid.

Fynd

Den keramik som påträffades var fragmenterad och sliten vilket kan tyda på att jordlagret den påträffades i har bearbetats. En översiktlig analys visar att materialet har sin tyngdpunkt i 1700-talet men att en del av rödgodset mycket väl kan sträcka sig ner i 1600-tal. En skärva kinesiskt porslin (F4:69:3; figur 17) som eventuellt kan föras till Qianlong-perioden (1736–1795) påträffades liksom en skärva majolika (F4:69:12) som kan dateras till tiden mellan år 1600 och 1750. Materialet är ett genomsnitt av de typer av kärl som ingick i hushållens bordskultur

Figur 17. En skärva kinesiskt porslin F4:69:3. Skala 2:1.

vid denna tid, fat och skålar av rödgoods, flintgoods och porslin. I övrigt framkom skaft av kritpipor som inte kunde bestämmas närmare samt en del järnföremål som spikar och beslag.

I schakt 1 framkom ett fjärdedels öre kopparmynt från drottning Kristinas tid, 1645 (F1:67:15; figur 18). Myntet var slaget i Avesta och är mycket vanligt. Under Kristinas regenttid tillverkades inte mindre än 130 miljoner mynt av denna typ. Mass-tillverkningen gjorde att mynten ofta fick defekter

Figur 18. Åt- och frånsida av ett ¼ öre kopparmynt från drottning Kristinas tid, närmare bestämt 1645 (F1:67:15). Skala 2:1.

och blev lite otydliga. Det mynt som påträffades vid Stäketfläcken var snedpräglat så att bara delar av mönstret syns. Myntet har sänts för konservering (bilaga 3).

I detta schakt hittades också en hästsko (figur 19) av ålderdomlig typ (F1:67:1). Hästskor är svåra att datera eftersom de ofta tillverkats lokalt efter det

behov som fanns. Enligt den typologi som ställts upp av Anders Ekman kan hästskon från Stäketfläcken vara en så kallad Gammaltysk sko som var i bruk under 1500-talet (Ekman 2007). Skon är dock så pass rostig att bestämningen är osäker.

Vid förundersökningen påträffades inget som föranledde någon ändring i Kulturmiljöregistret.

Figur 19. Hästsko som möjligen kan vara av gammaltysk typ, vanlig under 1500-talet (F1:67:1). Skala 1:1.

DISKUSSION

Det finns gott om skriftliga belägg för att Stäketfläcken existerat i form av kungliga brev, mantalslängder, jordeböcker och liknande. Det har dock varit svårt att belägga bebyggelsen rent fysiskt. Försök har gjorts att lägga in den tomtmätning som gjordes 1627 på dagens karta och på så vis avgöra

var bebyggelsen vid Stäketfläcken har legat. Området omdanades kraftigt i samband med järnvägens framdragning på 1870-talet och gjorde uppgiften näst intill omöjlig. I tomtmätningen lades även ett antal nya tomter ut öster om Allmänna landsvägen. Detta innebär att den inte kan ha haft samma

sträckning som Gamla Enköpingsvägen har idag då det inte finns utrymme för några tomter öster om denna där berget sluttar brant. Allmänna landsvägen bör alltså ha löpt längre mot väster, under banvallen.

Den nu aktuella platsen bör ha legat inom det tomtindelade området. Av tomtmätningen framgår inte hur mycket byggnader det fanns och hur de var disponerade inom tomterna. Det bör dock ha funnits både bostadshus och fåhus, boskapslängderna visar att det funnits gott om boskap som behövde hysas. Vissa av hantverkarna bör också ha haft verkstäder där de arbetade, exempelvis smedjor eller snickarbodar.

Inga spår av hus, gårdsplaner, gator eller tomtindelningar i form av staket påträffades i det aktuella området. Detta kan bero på att vi befinner oss så pass nära vattnet att denna del inte varit lämplig för bebyggelse. Det kan också tyda på att området odlats upp och att eventuella rester av byggnader där med avlägsnats eller att jordmassor flyttats i samband med båtklubbens verksamhet. Det är dock tydligt att verksamhet pågått i området under den tid då vi utifrån de skriftliga källorna vet att Stäketfläcken var aktiv. Mycket av fyndmaterialet kan knytas till 1700-talet då området har övergått till odlings och betesmark.

REFERENSER

Litteratur

ANDERSSON, K. & FREDHOLM, M. 2016. *Almarestäket – Erikssund. Arkeologisk utredning och marin-arkeologisk utredning etapp 1 och 2 inför utbyte av vägbroar vid Almarestäket och Erikssund, väg 841 respektive väg 263, Upplands-Bro, Järfälla och Sigtuna kommuner, Stockholms län*. Arkeologistik rapport 2016:33.

BERGER, Å. 2019. *Stäketfläcken – en stad vid Stäksundet. Arkeologisk kontroll av ledningsschakt inom L2017:9171, fastigheten Stäket 52:1, Järfälla socken och kommun*. Rapporter från Arkeologikonsult 2019:3229.

EKMAN, A. 2007. *Hästskor. Något om hovbeslagets historia i Norden från 800-tal till sent 1800-tal*. Kista.

GUSTAFSSON, L. 1986. *Gårdar. I: Järfällaboken 2*. Bd 1. Järfälla

WAHLBERG, M. 2003. *Svenskt ortnamnslexikon*. Språk- och folkminnesinstitutet. Uppsala.

WERTHWEIN, G. 2017. *Stäketfläcken. Arkeologisk utredning etapp 2 inför planarbete, Stäketfläcken, Järfälla kommun, Stockholms län*. Arkeologistik. Rapporter 2017:33.

Otryckta källor

BORKEBY, B. 2005. *Stäkets stad. Rekonstruktion av karta till uppmätning 1627 och hantverkarnas situation under 1600-talet*. Upplands-Bro Kulturhistoriska Forskningsinstitut.
Sökdatum: 2021-10-27
<http://www.ukforsk.se/subjects/Staketflacken%20rekonstr.pdf>

SVENSKA AKADEMIENS ORDBOK
Sökord: Fläck
Sökdatum: 2021-10-27
https://www.saob.se/artikell?unik=F_0891-0077.vjA7&pz=3

Sökord: Huskvinna
Sökdatum: 2021-11-02
https://svenska.slsaobl?sok=huskvinna&pz=4#UH1393_83163

KUNGLIGA BIBLIOTEKET
Suecia Antiqua et Hodierna
Sökdatum: 2019-01-18
<https://suecia.kb.se>

FÖRVALTNINGSHISTORISK ORDBOK
Sökord: Ämbetsman
Sökdatum: 2021-11-01
<https://fho.sls.fi/uppslagsord/8660/ambetsman/>

Sökord: Boskapspenningar
Sökdatum: 2021-11-02
<https://fho.sls.fi/uppslagsord/3518/boskapspenningar/>

Skriftliga källor, arkiv

Riksarkivet

KVARNTULL 1623
Landskapshandlingar, Upplands handlingar
SE/RA/5121/5121.01/1623: 8 (1623)
BildID: A0045843_00049

KVARNTULL 1625
Landskapshandlingar, Upplands handlingar
SE/RA/5121/5121.01/1625: 25 (1625)
BildID: A0045860_00038

BOSKAPS- M FL LÄNGDER
Uppland
SE/RA/5119/1/6 (1626)
BildID: A0052530_00457

MANTALSLÄNGDER 1642–1820
Stockholms län
SE/RA/55203/55203.01/1 (1653)
BildID: A0005316_00182

Digital källa

KULTURMILJÖREGISTRET (KMR)
Riksantikvarieämbetets söktjänst (Fornsök) med
alla kända registrerade fornlämningar och övriga
kulturhistoriska lämningar i Sverige
<https://app.raa.se/open/fornsok/>

Äldre kartor

Lantmäteristyrelsens arkiv (LMS)

BONÄS NR 1, 1690
Eds socken, Stockholms län
Aktbeteckning A14:122-123
Lantmätare Jacob Braun

BONÄS NR 1, 1801
Eds socken, Stockholms län
Aktbeteckning A20-4:1
Lantmätare Jeremias Lifman

Krigsarkivet

Geographisk Afrijtningh öfver Störste Delen af
Svenske Skieren, Mälaren och Uplandh samman-
fogat, 1671
Sverige Topografiska kartor, Insjöar
SE/KrA/0400/21/003 (1671)
BildID: K0003557_00001

Geographisch Delineation Uppå den delen af
Mälaren som sträcker sigh emellan Stockholm-stäket
sampt Södertällie och Biörkfjälen, hwarinnom
begripes Swartsiölandet med dee dernäst in till
liggiande Öyer och Holmer, 1675
Sverige Topografiska kartor, Insjöar
SE/KrA/0400/21/010 (1675)
BildID: K0003567_00001

ADMINISTRATIVA UPPGIFTER

Arkeologikonsults projekt-nr:	3551
Länsstyrelsens diarienummer:	431-39553-2021
Länsstyrelsens beslutsdatum:	2021-09-20
Uppdragsgivare:	Järfälla kommun
Uppdragsnummer i KMR:	202101256
Län:	Stockholm
Landskap:	Uppland
Kommun:	Järfälla
Socken:	Järfälla
Fastighetsbeteckning:	Stäket 52:1
Berörda fornlämningar, KMR:	L2017:9171
Typ av undersökning:	Arkeologisk förundersökning i avgränsande syfte
Utförande fältarbete:	Oktober 2021
Undersökningsområdets storlek:	265 m ²
Koordinatsystem:	SWEREF99 TM
Höjdsystem:	RH2000
Projektledare:	Åsa Berger
Fältarkeologer:	Åsa Berger, Stefan Gustafsson
Rapportansvarig:	Åsa Berger
Planer och layout:	Ida Söderström
Kvalitetssäkring:	Johan Blidmo
Fynd:	Fynden förvaras hos Arkeologikonsult i väntan på fyndfördelningsbeslut

BILAGA 1. SCHAKTTABELL

Schakt-nr	Storlek (kvm)	Djup (m)	Beskrivning
1	25	0,40–0,50	0,10 m grästorv i norra delen, 0,15 m grus i södra delen, därunder lera med inslag av keramik, järnföremål etc. Botten av lera. Tvärgående, stenfyllt dike (101).
2	20	0,40–0,55	0,10 m grästorv i norra delen, 0,15 m grus i södra delen, därunder lera med inslag av keramik, järnföremål etc. Botten av lera.
3			Utgår
4	70	0,35–0,60	0,10 m grästorv, därunder lera med inslag av keramik, järnföremål etc. Botten av lera.

BILAGA 2. FYNDTABELL

Fynd-nr	Objekt	Subklass	Definition	Antal	Vikt (g)	Beskrivning	Medel-X	Medel-Y	Medel-Z	Gallrad (X)
1:67:1	Hästsko			1	285,50	Gammaltysk?	658 363,57	6 595 811,12	1,42	X
1:67:2	Kärl	Yngre rödgods		1	34,10	Vit, utvändig glasyr	658 363,57	6 595 811,12	1,42	
1:67:3	Kärl	Stengods		1	15,80	Mineralvattenflaska	658 363,57	6 595 811,12	1,42	
1:67:4	Kärl	Yngre rödgods	Gryta	1	16,80		658 363,57	6 595 811,12	1,42	
1:67:5	Kärl	Yngre rödgods		1	13,70	Grön och vit glasyr	658 363,57	6 595 811,12	1,42	
1:67:6	Kärl	Stengods		1	0,80	Westerwald	658 363,57	6 595 811,12	1,42	
1:67:7	Kärl	Yngre rödgods	Fat	1	70,40	Brun glasyr, insida	658 363,57	6 595 811,12	1,42	
1:67:8	Kärl	Yngre rödgods	Gryta?	1	8,20	Spjälkad	658 363,57	6 595 811,12	1,42	
1:67:9	Kärl	Yngre rödgods	Fat	1	12,40	Saltglasyr, insida och utsida	658 363,57	6 595 811,12	1,42	
1:67:10	Pipa	Kritpipa		1	7,60	Rill	658 363,57	6 595 811,12	1,42	
1:67:11	Spik			1	93,70	Grov	658 363,57	6 595 811,12	1,42	X
1:67:12	Spik			1	25,50		658 363,57	6 595 811,12	1,42	X
1:67:13	Spik			1	9,40		658 363,57	6 595 811,12	1,42	X
1:67:14	Obestämd			1	28,00		658 363,57	6 595 811,12	1,42	X
1:67:15	Mynt			1	8,70	1/4 öre Kristina 1645	658 363,57	6 595 811,12	1,42	
2:68:1	Kärl			1	19,70		658 363,22	6 595 801,77	1,42	
2:68:2	Kärl		Flaska	1	11,90	Blågrönt glas, luftbubblor	658 363,22	6 595 801,77	1,42	
2:68:3	Pipa			1	10,20		658 363,22	6 595 801,77	1,42	
2:68:4	Hästskosöm			1	7,00		658 363,22	6 595 801,77	1,42	X
4:69:1	Kärl	Stengods	Flaska	1	91,50	Mineralvattenflaska, fingeravtryck i glasyren	658 360,64	6 595 789,94	1,43	
4:69:2	Kärl	Yngre rödgods		1	200,20		658 360,64	6 595 789,94	1,43	
4:69:3	Kärl	Porslin	Fat	1	3,30	Kinesiskt. 1700-tal, sannolikt Qianlong	658 360,64	6 595 789,94	1,43	
4:69:4	Fönsterglas			1	1,30	Grönt	658 360,64	6 595 789,94	1,43	
4:69:5	Pipa	Kritpipa		1	55,20		658 360,64	6 595 789,94	1,43	
4:69:6	Pipa			1	3,60	Klackstämpel, del av	658 360,64	6 595 789,94	1,43	
4:69:7	Beslag			1	48,90	Gångjärn?	658 360,64	6 595 789,94	1,43	X
4:69:8	Beslag		Obestämd	1	34,40		658 360,64	6 595 789,94	1,43	X
4:69:9	Kniv	Kniv, odef.		1	27,70		658 360,64	6 595 789,94	1,43	X
4:69:10	Spik			4	37,60		658 360,64	6 595 789,94	1,43	X
4:69:11	Spik			1	76,80	Grov	658 360,64	6 595 789,94	1,43	X
4:69:12	Kärl	Majolika	Fat	1	14,00	Nederländerna, cirka 1600–1750	658 360,64	6 595 789,94	1,43	
4:69:13	Kärl	Flintgods	Kopp	1	5,00	Tryckt dekor. 1760–1900-tal	658 360,64	6 595 789,94	1,43	
4:69:14	Kärl	Flintgods	Tallrik	2	4,00	Tryckt dekor, blå, vit samt lila, vit, cirka 1760–1900	658 360,64	6 595 789,94	1,43	
4:69:15	Kärl	Flintgods	Tallrik	2	2,00	Målade linjer, vit samt blå, vit	658 360,64	6 595 789,94	1,43	
4:69:16	Kärl	Flintgods		10	21,00		658 360,64	6 595 789,94	1,43	

*Fyndnumret består av tre delar (X:X:X), varav det första är numret på den kontext som fyndet tillhör. Det andra numret är det löpnummer som fyndet tilldelas vid inmätningen i fält och det tredje är det nummer som fyndet får vid fyndregistrering i vår databas SiteWorks. Dessa tre bildar tillsammans föremålets unika fyndnummer.

BILAGA 3. KONSERVERING

MAX JAHREHORN, OXIDER
RAPPORT-ID K2 I-376

Ort/Anläggning: Stäketfläcken, Järfälla kommun

Fynd nr: 1:67:15

Kontaktperson: Åsa Berger, Arkeologikonsult

Kons nr:

Datum in: 2021-11-09

Datum ut: 2021-11-30

Föremål: Mynt

Material: Cu-legering

Antal: 1

Mått:

Vikt in: 8,70g **Vikt ut:** 8,65

Foto: Ja

Behandling:

Myntets ytor täck av tunna föroreningar dock finns några kraftigare på dess framsida. På bägge sidor och kring kanten syns mindre ytor med materialförlust och här exponeras underliggande brunröda metall.

Myntet före konservering.

Myntet rengörs mekaniskt under mikroskop med dentalverktyg och trästicka samt mjuk pensel, för att avlägsna hårdare föroreningar. För att nå något djupare så rengörs ytorna lätt med EDTA-diNa 0,5% samt följande urlakning i varmt avjoniserat vatten i flera bad. Dehydrering i 95%-ig etanol med följande kontrollerad torkning. Behandling med BTA 3% i etanol, lufttorkning. Ytorna skyddas med Inkralack 3% i toluen samt lufttorkas.

Myntet efter konservering.

Rapporter från Arkeologikonsult 2021:3551